

Markéta Riebová

Básník a kronikář. Reflexe hispanoamerické skutečnosti v prozaických textech Octavia Paze a Carlose Monsiváis. Disertační práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav románských studií, Praha 2011, 136 s.

Oponentský posudek

Hlavním záměrem disertační práce Markéty Riebové je analýza „rozdílu v kulturním záměru a projektu“ (s.5) dvou mexických spisovatelů. Za účelem srovnání tak rozdílných tvůrčích osobností, jakými jsou nositel Nobelovy ceny za literaturu Octavio Paz (1914 – 1998) a nositel Ceny Latinskoamerické literatury Juana Rulfa Carlos Monsiváis (1938 – 2010) doktorandka vybrala jejich literární zpracování tragických událostí, které se odehrály 2. října 1968 na plaza de Tlatelolco v hlavním městě Mexika. Octavio Paz se zamýšlí nad krvavým potlačením studentské revolty v eseji *Kritika pyramidy* (*Crítica de la pirámide*, 1970), který je součástí knihy esejů *Postskriptum* (*Posdata*, 1970), Carlos Monsiváis věnoval událostem svou sbírku kronik s názvem *Nezapomenutelné dny* (*Días de guardar*, 1970). Obě knihy spojuje tedy téma a rozděluje způsob jeho ztvárnění a interpretace. Jestliže Octavio Paz používá k uchopení tématu jako modalitu historické imaginace metaforu, Carlos Monsiváis sází na ironii. Doktorandka si klade za cíl odhalit podobnosti mezi oběma autory a ukázat oba Mexičany nikoli jako protikladné spisovatele, nýbrž jako autory komplementárních děl vycházející z mexického liberálního myšlení druhé poloviny XIX století. Ve třech kapitolách, ze kterých práce sestává, nejprve srovnává výše uvedená díla, pokračuje komentovaným čtením Pazova *Lidumilného tyrana* (*El ogro filantrópico*, 1979) a dvou kronik z Monsiváisových *Nezapomenutelných dnů*, 1970). Závěrem se věnuje pojetí mexické národní psychologie a jejího místa v tvorbě obou autorů. Při zpracování zvoleného tématu se diplomandka opírá o práce Paula Ricoeura, M.M. Bachtina, Haydena Whitea, Theodora W. Adorna a Lindy Egan.

V kapitole „Metafora a ironie“ (s.7-39) doktorandka dokládá, jak se oba autoři při ztvárnění tragických událostí z roku 1968 snaží postihnout jakési „jiné Mexiko“, skryté za fasádou každodenního provozu, přičemž jeden je chápe jako „neměnný mexický tradicionalismus“ založený na „přežitcích zaniklého světa“, které tvoří podstatnou složku mexické současné kultury (Paz), zatímco druhý klade důraz na jednotlivosti s jejich konkrétními příčinami (Monsiváis). Paz se chápe historie prostřednictvím poetického diskurzu založeného na metafoře a ztvárňuje Mexiko jako hierarchicky vystavěnou pyramidu a Tlatelolco, místo krvavého masakru studentů v roce 1968, jako obětiště, kde prolitá krev má

za cíl udržet v chodu stávající režim. Na rozdíl od Pazova archetypálního pojetí historie, Monsiváis volí při zobrazení téže události reportážní postup navozující dojem věrohodnosti a zaměřuje se na množství detailů, přičemž svůj hlas propůjčuje dalším mluvčím. Mnohohlasost jeho kroniky spojuje různé, často protichůdné typy diskurzů, které nedopřávají čtenáři jistotu jednoznačných Pazových závěrů (např. myšlenka analogického vztahu mezi mexickou přítomností a aztéckou minulostí, která proniká do přítomnosti mj. skrze masakr studentů). Naopak Monsiváisova mnohohlasost, zejména konfrontace oficiálního diskurzu s diskurzem hippies 60. let 20. století, umožňuje autorovi odhalit pomocí ironie tragikomičnost jak mexické vládnoucí třídy, tak mexické hippiesovské subkultury. Chápe-li Paz krveprolití na plaza de Tlatelolco jako rituální oběť odkazující hluboko do minulosti, Monsiváis je vidí jako pouhé násilí bez jakékoli stopy transcendence. Pazova metafora a Monsiváisova ironie se zde protínají v jednom bodě přisuzující mu rozdílné významy.

Od dichotomie dvou modalit historické imaginace, metafory a ironie, se odvíjí doktorandčino další zkoumání V kapitole „Esej a kronika“ (s. 40-79) studuje kořeny a charakteristiku obou žánrů v hispanoamerickém kontextu nacházejíc jako společného jmenovatele potřebu „skloubit požadavek věrohodnosti a kritického myšlení s básnickým důrazem na imaginaci“ (s. 44). Podkapitola „Imaginace a kritika“ je věnována Pazovu pojetí eseje jako výrazu, v němž se spojuje „literární subjektivnost básníka s ideologickou svobodou nezávislého intelektuála“ (s. 47). Doktorandka dochází k závěru, že pazovská imaginativní interpretace skutečnosti vede k mytologizaci a nepřipouští kritiku. V podkapitole „Fikce a fakt“ chápe Monsiváisovu kroniku jako kombinaci „vysoké kultury esejistických pasáží“ (s. 55) a „diskurzů různých vrstev společnosti“ (tamtéž). V podkapitole „Autor a vypravěč“ doktorandka analyzuje tento vztah a konstatuje, že u Paze jde o vztah autority a poučovaného, u Monsiváise o vztah sebeironického alter ega a kritického čtenáře.. Přitom v Pazově eseji doktorandka konstatuje absenci vypravěče („je však očividné, že pazovská esej kategorii vypravěče postrádá“, s.56) ,v Monsiváisově kronice naopak mnohost vypravěčů.

Popsaný postup logicky vyústuje k pokusu o postižení odrazu procesu formování mexické národní identity v textech Octavia Paze a Carlose Monsiváise. Oba autoři se víceméně shodují v názoru, že postihnout národní identitu dost dobře nelze. Paz zdůrazňuje jednoznačně nezbytnost uvědomovat si její neustále se proměňující povahu a kriticky ji posuzovat. Přitom ovšem stále setrvává ve svém názoru, že mexická společnost nikdy nebude zcela schopna odpoutat se od svého historického a kulturního základu. Podle Riebové tomuto způsobu nazírání, který chápe mexickou skutečnost jako nespočet historicky a politicky

podmíněných variant vycházejících ze stejného základu, odpovídá modalita metafory ve smyslu znaku.

Podle Monsiváise spočívá základ mexické národní identity v různosti a proměnlivosti populární kultury a v zobrazení intrahistorie, které „přesahují oficiální národní historii“ (s.121). Zachytit intrahistorii a proměnlivost populární kultury je možné pouze prostřednictvím kroniky schopné postihnout konkrétní a fragmentární. Jestliže se Octavio Paz k událostem vyjadřuje z pozice autority, která ví a nesnese zpochybnění, Carlos Monsiváis svou autoritu záměrně oslabuje prostřednictvím ironického alter ega.

Koncept „historie jako příběh“ (s. 12), který je společný oběma autorům (do ztvárnění historie nutně a zákonitě vstupuje vždy subjektivní výběr událostí – Ricoeur, historie je neustále vytvářena prostřednictvím imaginativního diskurzu-White), tvoří základ doktorandčina uvažování, jehož cílem je vyvrátit tezi o protikladném chápání historie obou Mexičanů a naopak dokázat, že jde v případě pojetí zmíněných mexických událostí o autory komplementární, které spojuje společný požadavek kritického zhodnocení minulosti. To, co oba autory rozděluje, je způsob nahlížení na minulost. Pro případ Octavia Paze Riebové používá termín „historie jako rituál“ , u Monsiváise pak termín „historie polyfonie“. Rozdílnému pojetí historie pak odpovídá rozdílné ztvárnění: rituál dostává podobu kompaktního obrazu, mnohohlasost historii tříští na nespočet epizodických výjevů.

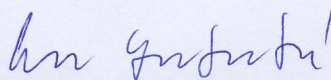
Za obzvláště zdařilou považuji kapitolu „Labyrint mexické duše“, která dizertační práci Markéty Riebové završuje. Je věnována problematice mexické „duše“, přesněji „národní psychologie“, nad kterou se oba studovaní autoři zamýšlejí v souvislosti s mexickou národní identitou. Riebová se v této kapitole teoreticky opírá o práce Rolanda Barthesa (*Mythologies*) a Rogera Bartry (*La jaula de la melancolía. Identiad y metamorfosis del mexicano*). S použitím postupu přesouvání významů z úrovně jazyka do úrovně mýtu, jak ho popsal Roland Barthes, v vysvětluje vznik dvou z mnoha mexických mýtů determinujících uvažování o mexické národní psychologii. Proces vyprazdňování původního významu *plného znaku* (spojení označovaného a označujícího), který se postupně proměňuje ve formu, koncept a nakonec v *nový znak – mýtus*, doktorandka aplikuje na historickou postavu Cortésovy tlumočnice a partnerky Malinche a názorně ukazuje, jak se tato skutečná historicky doložená postava změnila v archetyp mexické ženy, a na tzv. *pachucos*, členy hispánské menšiny žijící na jihozápadě USA, kteří se v procesu mytizace stali symbolem provokace a nepřizpůsobivosti.

Doktorandka tak ve své práci rýsuje dvě jakési pomyslné osy, kolem kterých se formují díla obou autorů. První tvoří *esej – metafora – absence vypravěče –národní historie-*

mýtus – transcedence - velký narrativ a odpovídá Pazově pojetí. Druhá osa *kronika – ironie – mnohost vypravěčů – intrahistorie – fragmentárnost* charakterizuje Monsiváisovu kroniku.

Disertační práci Markéty Riebové hodnotím jako zdařilou po stránce obsahové i formální, a proto ji zcela jednoznačně doporučuji k obhajobě. Jisté upřesnění by si však zasloužily pojmy *metafora* a *ironie*, nosné koncepty doktorandčina uvažování.

V Brně dne 16.května 2011

Doc. PhDr. Eva Lukavská, CSc.
Ústav románských jazyků a literatur
FF MU
Brno